

Илијана Чутура

Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука у Јагодини
Катедра за филолошке науке

УДК 271.2-788-055.2:929 Аџић А.(093.3)
821.163.41.09-94 Аџић А.

О ДНЕВНИЧКИМ ЗАБЕЛЕШКАМА НАДЕЖДЕ АЏИЋ (СВЕСКЕ ИЗ „БОГДАЈА”)¹

Апстракт: У раду се издвајају карактеристичне језичко-стилске црте у дневничким свескама Надежде Аџић, насталим током оснивања и рада дечјег хранилишта „Богдај” у периоду од 1935. до 1937. године. Посматране у контексту развоја савременог српског стандардног језика, свеске откривају и низ особина којима се постиже стилогеност и емоционалност текстова. Додатно, упућује се на везе између дневника Надежде Аџић и бележака њеног оца Сретена Аџића.

Кључне речи: Ана (Надежда) Аџић, Сретен Аџић, српски стандардни језик, ред речи, глаголски облици, кумулација, поређења, апозиција, односна реченица.

Предмет овог рада јесу језичко-стилске карактеристике текстова у дневничким свескама Надежде Аџић и издвајање оних њихових особености које могу указати на утицај њеног оца Сретена Аџића на сам начин и сврху записивања. Извор који у раду користимо је публикација *Огабрани записи и преписки игуманије Ане Аџић*,² коју су приредили сестринство манастира Враћевшница и Оливер Ђорђевић. У уводном тексту приређивачи напомињу да углавном нису кориговали текст осим тамо где су то сматрали нужним (нпр. енклитике *је се*, понегде ред речи као у наведеном примеру „на самом је језеру манастир” → „манастир је на самом језеру” (11–12)). Стога је нужно да напоменемо да ће одређени број наведених примера одступати од изворне грађе, односно да би за потпуно коректну анализу било неопходно користити оригинални материјал који се чува у манастиру Враћевшница. Тако овај рад посматрамо као иницијални подстрек за изучавање списа Ане (Надежде) Аџић, скретање пажње истраживачима српског језика на неистражена

¹ Рад је настао у оквиру пројекта 178014 „Динамика структура савременог српског језика”, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

² У раду ће се даље на овај извор упућивати само бројем стране у загради

вредна рукописна документа која могу осветлити не само животе појединаца и историјске периоде, већ и сегменте развоја српског књижевног језика и – можда најважније са филолошког становишта – посведочити о пажњи која се придавала култури изражавања, а којом се данас не можемо подичити.

Дневничке забелешке Надежде Ацић које у раду анализирамо настале су током оснивања и рада дечјег хранилишта „Богдај” у периоду од 1935. до 1937. године. Тематски су везане искључиво за „Богдај”, што је и природно с обзиром на то да је Надежда Ацић била потпуно посвећена овој установи у условима који су били изузетно тешки. Њене дневничке свеске представљају изузетно штиво, сведочанство о напорима владике Николаја Велимировића и српског православног становништва да се сиромашној деци обезбеде храна, одећа и добро васпитање.

Бележење је за Надежду Ацић веома важно. Она налази времена да му се посвети и поред напорног рада. Иначе је за собом оставила значајан и обиман материјал ове врсте, а записивала није само у најтежим тренуцима, као под немачком окупацијом (142). О томе колики је значај придавала записивању, али и колико је и владика Николај Велимировић тежио томе да се све документује, речито говори један записани дијалог који њих двоје воде. У том разговору владика се жали што нема ко да запише важне догађаје и чуда како би се народ у што већем броју о њима обавестио и пришао Српској православној цркви:

– За чуда немам ја кореспондента, за све друго имам. То ми свештеници нису стигли да пишу. Они мисле како ће да се шишају и да се брију, а на чуда које Бог јавља свету не мисле. То није важно. Али само док ја издам ово, што спремам видеће свет велика чуда и многи ће се вратити вери. Само да стигнем ја то начисто да препишем, ту има таквих примера чудесних.

– И овде има исцељења – настави баба Заха [...]

– Ето, то треба да запишем. Молим те записуј каквих има чуда. Ето, у св. Науму толике године трајим ко ће да ми бележи чуда, а много их има, не могу да нађем. Ништа нико не бележи.

Владика поста жалостан и као немоћан на оволику људску небрижљивост.

[...]

– Причали су да су јутрос две жене по сну биле упућене овде на извор св. Николе а нису ни знале за овај извор, – рекох.

– Јутрос долазиле? Ето то треба записати... Њихова имена и како је све било. Зашто их то нисте питали? – упита Владика.

– Доћи ће оне још два пута, па ћемо их питати и записати – обећах. (151–152)

Надежда Ацић ће послушати владика Николаја и бележити чуда као што су спасавање детета које је упало у бунар и сузе на чудотворној икони.

Деца Дечијег хранилишта у Трстенику са васпитачицама, око 1945.

Тако њене свеске имају две тематске линије: једну дубоко православну у којој са усхићењем пише о владици, празницима, чудима, и другу у којој износи проблеме свакодневног живота у „Богдају” и начине на које их је решавала.

У доба када настају дневничке свеске из „Богдаја”, српски стандардни језик је већ прошао кроз период свог „процвата” (до Првог светског рата, в. Ивић 1998: 267). Детињство и школовање Надежде Ацић управо се поклапају са оном фазом развоја књижевног језика у којој се он већ „коначно удаљио од стања кад су се у њему сусретале компликована и гломазна немачка реченица и неразрађена, често неспретна фолклорна” (Исто: 267). Већ у првим деценијама двадесетог века развијени *београдски стил* сматра се врхунцем „заокруживања” српског савременог стандардног језика. То је језик који се темељи на вуковском и народном, али се одваја од усмене матрице као „жив и творачки, гибак и савитљив, увек спреман да пође даље у своме развоју” (Белић 1999: 121). Како је ова фаза подударна времену у којем је свој језички израз морала обликовати Надежда Ацић, неке од карактеристика њеног стила посматраћемо и кроз визуру доба када је формиран „полифункционални

урбани стандард моделиран у Београду [који] коначно постаје аутономан и утврђује се као престижни тип језичке варијације који усмерава матицу српског стандардног језика” – „непосредно пред Први светски рат, а онда свом силином након њега” (Ђукановић 1995–1996: 129–130). У овом контексту, међутим, веома је занимљиво што Ђукановић листи главних представника *београдској сџили* (Богдан и Павле Поповић, Слободан Јовановић, Јован Скерлић) додаје још неколико имена, међу њима и два посебно значајна за нас. Једно је име Војислава Бакића, а друго владике Николаја Велимировића чију књигу *Религија Њеџошева* (1911) Ђукановић наводи као једну од публикација које су несумњиво допринеле развоју *београдској сџили* (Ђукановић 1995–1996: 129–130). Као духовни отац Надежде Аџић, који је очигледно својим саветима делимично утицао на садржину њених дневника (како се и види у наведеном дијалогу), вероватно је, као језички узор, морао макар донекле утицати и на стил њеног писаног изражавања.

Дневници Надежде Аџић писани су стандардним језиком. Дијалекат је ограничен на исказе баба Захе и јавља се ретко, али доприноси веродостојности лика жустре и пожртвоване жене:

Чекај и ми да се напијемо по тебе. (149)

И ти да дојђеш, и ти да дојђеш, Владико! – говори баба насмејана.

[...]

Леле, леле, иде ми у кућу Христос са ангелите – говорила је. (182)

Лексика је сасвим блиска данашњој, осим одређених лексема које су или дијалекатске или данас архаичне (*басамак*, *меџуџи*, *асџал*, понекад *одма*, *хлебац*, *орај*). Иако у то време није монахиња, Надежда Аџић спада у ред говорника који познају сакралну комуникативну културу, комуницирају на начин који јој је примерен и поучавају друге. Сходно томе, она бележи начине именовања, поздрављања (свакодневног и на празнике), обраћања, општења са старијима (по старешинству и годинама) (в. Кончаревић 2010: 75–77). Такође, користи и православну терминологију којом се означава специфични црквени и богослужбени инвентар, одећа, штиво, као и веома чести називи православних песама којима су деца у „Богдају” учена.

Деминутивни и хипокористици су део сакралне комуникације (примери прве групе) или, пак, део свакодневног вокабулара (друга група):

Е, како је овде некако лепо... И ова чудесна *водица*. Хајде завати – рече ми. (149);

Две су запаљене *свећице* гореле на поду, у песку поред иконе. (161); Врбица прва креће из Богдаја и Бог даде те нам сва деца у новом пођоше радосна, са звуцима *звонаца* да сретну Спаситеља и да га поздраве са „осана”! (202)

Ја нађох ниже *сџоличе* и седох. (192); *Јованкици* се још јаче заруменеше

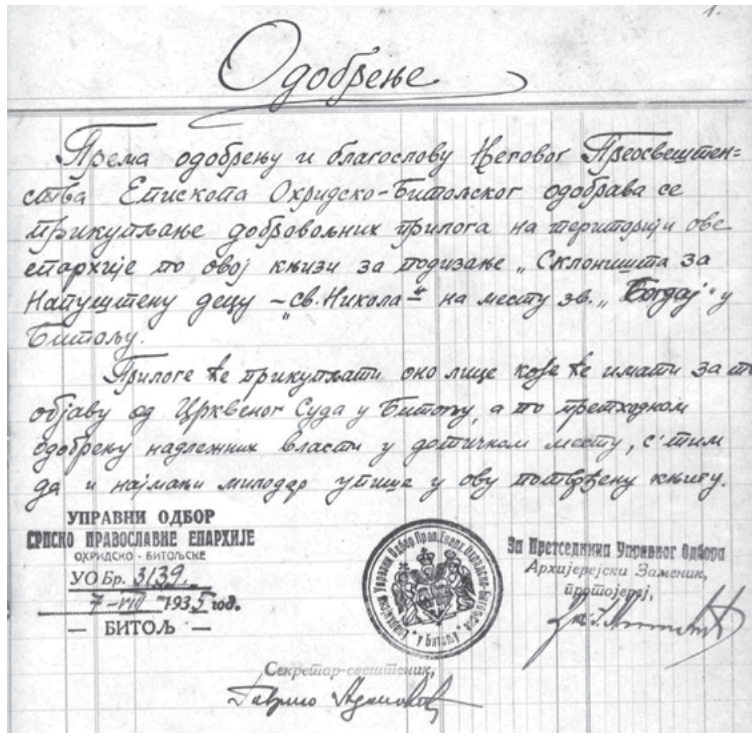
округли *обрашчићи*. [...] И сва постиђена, саже се, дотаче *ручицама* земљу и пружи *шачице* уз речи: [...] (195)

Једна од карактеристика које се свакако могу приписати специфичном стилу Надежде Ацић јесте употреба глаголских облика. Пишући своје дневнике углавном уз употребу перфекта и наративног презента, она неретко користи и глаголске прилоге, али посебне стилогене ефекте заснива на употреби аориста (често), повремено имперфекта и (ређе) плусквамперфекта. У то доба перфекат је преузео доминацију у систему претериталних времена, о чему сведочи и Ђукановић: „Аутономност синтаксичког нивоа, каква се развијала у оквирима 'београдског стила', показала се у низу процеса [...] Наше 'нормативне' граматике, рецимо, и данас описују и прописују имперфект, али то не може поништити чињеницу да је имперфект с 'београдским стилем' у стандардном језику дефинитивно прешао међу категорије које се и код натпросечно образованих корисника стандардног језика налазе у домену пасивног знања о језику, односно у неактуелизованој области реализоване норме. Овде се наравно ради о губљењу имперфекта из узуса, али не и из система. Постоје, такође, ситуације у којима има смисла говорити о стилогености имперфекта” (Ђукановић 1995–1996: 128). Управо чињеницу да Надежда Ацић посебно имперфекту даје карактер стиложеног средства доказује то што овај глаголски облик доследно везује за оне ситуације чији опис поетизује. То су редовно приповедања о великим хришћанским празницима у којима је централна фигура владика Николај Велимировић или приповедања о његовим сусретима са верницима и децом, као у примерима:

Кад изађе, приђе двома удовицама. Обе потресене *стајаху* и *плаху*. (161); Хајде, Драгољубе, хоћеш ли ти да пробаш. Ево. Овако – и опет Владика показа. Дете *се стиђаше*, но ипак некако откуца. (192); И кад *сеђаше* у својој престоној столици и *приносаху* му да чита из Св. писма, он *плакаше*. (179)

Последњи пример показује да имперфекат у оваквим секвенцама о владици Николају списима даје готово хагиографски тон. Слично ће бити употребљен и аорист, са циљем да подвуче посебност доживљаја одређених ситуација, што потврђујемо следећим реченицама:

Он *йоче* молитву и песму. *Благослови, наји се* и *уми*. Баба Заха која из цркве *стиже* не *даде* му да проспе остатак воде. (149); Ово је лепши дворац од дворца – *рекох*. (149); Пре него што *мећу* Владика тамњан на жар, *замоли* Турчина да изађе и да се зато не љути... *Зайалисмо* и свећу и Владика *йоче* молитву са песмом. *Окади* иконе и кревет мој и нас. (151); Столар *се йојави* из радионице и сестра Даница *се йојави* са децом из кујне и *пришекоше* благослову. (158).

Факсимил одобрења владике Николаја за сакупљање прилога за „Богдај”, Битољ, 1935.

На крају, такав ефекат имају и комбинације аориста, имперфекта, плусквамперфекта и глаголских прилога у истим исказима:

Владика *благослови* хлебац и преломи, па *делећи* хлебац рече: [...] (152); Преосвећени *пође* уз десне басамке и *прелазећи* преко великог предсобља, које тек што *беше* *орибала* сестра Даница, поред иконе изнад које у кућици *гораше* кандило, *застаде* и *примети*: [...] (159); И задовољан *полегда* у полумраку на астал са чирацима на иконе и *скунувши* камилавку *саже се* и *целива* па одма *зайоче* тропар св. Николи. *Приситиоше* деца, сестра Даница, столар и чуварка Крста. *Пришалисмо* свеће, славску и оне на столу и у дискусу, и лампу *донесоше* и *наша* молитва и песма. (159).

У дневницима су изузетно честе кумулације – набрајања и нагомилавања „семантички разнородних елемената обједињених једино синтаксичком функцијом. У питању, је, како би то класични реторичари рекли, гомилање 'различитих ствари', а такво је нагомилавање реторика звала *синайпроизмом*” (Ковачевић 2000: 147). Иако синтаксичка организација оваквих исказа и

текстуалних пасажа има потенцијал да оствари стилски ефекат, оваква „низања” хомофункционалних елемената у саставном напоредном односу у дневницима Надежде Ацић имају потпуно другу сврху. Наиме, реч је о потреби да се у време оснивања „Богдаја” што прецизније прибележи инвентар добијених или купљених предмета, намирница и осталих потрештина. Тако се често формирају „каталози”, а због бројности пописа, приређивачи их више пута изостављају уз напомену „следи списак”.³ Због потребе да се сасвим прецизно наведе и број, односно количина ствари и материјала, овакви пасажи изузетно се често реализују у форми напоредних партитивних и паукалних синтагми (које се јављају и појединачно), као у следећим примерима:

Послао нам је хотелијер Јефтић пасуља, десет хлебова и зејтина – рекох. (160); Од брата Ристе Анђелковића добили смо седамнаест примерака листа Хришћанске заједнице за нашу библиотеку. Добили смо из цркве св. Недеље пола товара кукуруза, из Митрополије сувих шљива три килограма (165); Збирке духовних песама две свеске и двадесет дрвених крстића добили смо од брата Ристе Анђелковића... (165); Око шест метара порхета и два парчета штофа дошло је у пакету из Трстеника од г-дина Петровића... (182); Деца су добила од г-ђе Моргуљ 35 јаја, белог бршна и пакло путера, па смо им умесили крофне, пржили јаја на пиреу од кромпира и дали им за ужину путера на хлеб. (199); Тек смо данас примили 30 тањира од Црвеног крста... Али дође данас неочекивано 129 метара материјала за шиће хаљиница... (200); За то време мога одсуства, истругано је и поређано 14 м. букових дрва добијених из Цапара. (201)

Као ни набрајања, ни саме партитивне и паукалне синтагме нису стилска одлика, већ манир и тежња за прецизношћу коју је Надежда Ацић несумњиво усвојила од свога оца. Колико детаљно у годишњим извештајима о раду Мушке учитељске школе у Јагодини Сретен Ацић набраја обављене послове, инвентар и остале потрештине, илустроваћемо само једним примером:

Пчеларник је овога пролећа измештен на боље место и око њега засађена жива ограда од маклуре (дивље поморанце). На улазу је подигнут шестоугаони зимски павиљон за 20 кошница. Број кошница је увећан новима, од којих су 4 нови ројеви, а 4 су поклон од г. д-ра Зарије Поповића окр. физикуса у пензији и прошлогодишњег школског лекара и наставника хигијене у овој школи. Сада има у пчеланику 17 кошница с ројевима, од којих су 9 јаки, те је од њих оцеђено око 30 кг. меда. (*Годишњи извештај 1900/1901*: 12).

³ Термин *каталог* користимо само условно с обзиром на то да ови пописи имају готово искључиво информативну вредност, а не, као у епској поезији или у књижевноуметничким делима, функцију онеобичајења истицањем „лексичке необичности и језичког инвентара” (Алексић 2013: 282).

Кумулације, међутим, имају и стилску вредност уколико им сама прецизност није једина сврха. Њима се истичу, понекад и понављањем семантички „конгруентних” лексичких јединица, информације које су изузетно значајне, али и постиже нарочита емоционалност. Тако се остварује права фигуративна кумулација „као *congeries*, тј. као гомилање језичких јединица које се односе на 'исту ствар'" (Ковачевић 2000: 150):⁴

У кући још није било *ничега, ни једне ствари, ни хране, ни живља* (144); [...] и те ноћи су преноћили на поду на новокупљеној *асури, ројозини*, коју купи отац Калист [...] (145); [...] а ту је и сестра Даница живела и спавала са децом, *на йоду, на сламарици* (145); Све спољне послове које сам до сад сама *вршила, њрчала, уређивала и доносила*, сад ће вршити чика Алекса и сакупљати прилоге од чланова. (155).

Пописи често, највероватније ради веће прегледности и одржавања фокуса на ономе што је информативно најважније, показују измењен редослед речи у односу на уобичајен. Ове карактеристике не сматрамо стилски условљеним (мада садрже дозу архаичности), већ функционалним одступањима у којима је објекат у реченици неретко на првом месту (као информација која завређује највише пажње и треба да буде најистакнутија):

Ручак је сестра Аспасија такође сав спремила код своје куће и донела све готово: рибљу чорбу, печену рибу охридску на луку, колача, вина и хлеба. (158); Лонац један добили смо од хотелијера г-дина Нићифора Јефтића. [...] Метлу такође смо купили. [...] Чесмицу за прање руку направили смо од казанчета бакреног из срушене фуруне, на коју смо дали да се удари славина. А убруса смо добили при скупљању прилога. Сапун смо купили. Сламарица коју сам донела из Београда дала сам да се напуни за сестру Даницу. Сламу нам је дала војска. (146)

Овој измени уобичајеног реда речи неретко се придружују и друге. Једна од честих јесте премештање конгруентног атрибута иза именице на коју се односи како би сама именица остала најјучљивија, на првом месту. Такође, у партитивним и паукалним синтагмама именица долази на прво место, па се – заједно са другим изменама – неретко добија образац *именица + број или њрило̄ + аџрибуџ(и)*. Уколико је у питању реченична форма, предикат

⁴ Наравно, реч је о јединицама које не означавају идентичан денотат, односно нису синоними, већ чланови коју су обједињени „једначитошћу референта (денотата). Једначитост референта не значи, међутим, и истост значења хомофункционалних јединица. Јер кад би и значење било подударно, била би остварена и синтаксичка и семантичка таутологија, што би довело и до комуникативне и до стилистичке редунације, па би се овакви примјери с разлогом могли подвести под плеоназам као стилску погрешку. А они то нису. Они су и стилематичнији и стилогенији од примјера свих осталих група” (Ковачевић 2000: 150).

(који би у немаркираном редоследу речи требало да буде на првом месту уколико субјекат није исказан) се премешта иза објекта и његових атрибута (в. два издвојена примера у другој подгрупи). На крају, у попису обављених послова понекад предикати (будући да су активности у фокусу) долазе испред субјеката (последња подгрупа):

Намирнице из бакалнице најпотребније [→ најпотребније намирнице из бакалнице] донели смо и купили одмах за цепање дрва секиру већ наоштрену са дршком [→ већ наоштрену секиру са дршком]. Тањира половних 17 [→ 17 половних тањира] и једну чинију за салату. Шерпе две велике [→ две велике шерпе]. (146); Служавник плави [→ Плави служавник] са сликом краља Александра и краљице Марије под двоглавим орлом; чаше две [→ две чаше] са сребрном ивицом; тацне за слатко од стакла; тацна за кашичице од стакла; кашичица 5 простих [→ 5 простих кашичица]; бокал велики, плави, емајлиран [→ велики плави емајлирани бокал]; сланица за кујну, плава, емајлирана [→ плава емајлирана сланица за кујну]; сланик за сто од стакла; ренде округло [→ округло ренде] са разним резovima; кутија четири [→ четири кутије] за кујну; кашика четири, просте [→ четири просте кашике]; мангал, нов [→ нов мангал]; ватраљ, нов, велики [→ нов велики ватраљ]; машице, велике нове [→ нове велике машице]; сацак троугли [→ троугли сацак]; отирач за ноге, платнени, од крпа [→ платнени отирач за ноге од крпа]. (146);

Кола букових дрва струганих добили смо из Богословије. (154); Кола дрва букових из Богословије примили смо. (189);

Куйио је мајстор и стакла и пометао у полупане прозоре, *направио је* једно ново крило [...] *Оправио је у соби столар* и долапе и мето полицу. (147–148)

Уколико имамо у виду да је „стабилизација антепозиције атрибута у прози и специјалним функционалним стилоvима била једна од синтаксичких карактеристика београдског стила” (Милановић 2007: 158, в. и Ђукановић 1995–1996: 128), односно да је у доба када Надежда Ацић пише своје дневнике конгруентни атрибут већ уобичајено био у постпозицији⁵ (а редослед осталих конституената и од раније такође био сасвим стабилан), можемо рећи да се у анализираним свескама онеобичајење реда речи јавља из два разлога. Први је тежња за прегледношћу спискава, што смо показали. Други је, међутим, стилогеност која је везана најчешће за тренутке које је сама Надежда Ацић у својој посвећености доживљавала као поетичне, духовно значајне. У таквим случајевима варирања реда речи јављају се код различитих елемената реченице:

(а) конгруентни атрибут у постпозицији

⁵ Милановић (2003: 140) истиче да су данас неуобичајене позиције атрибута карактерисале „атрибутске синтагме у раздобљу од српскословенске па до Вукове епохе”.

Надежда Ацић са децом, васпитачицама и донаторима у „Богдају”, око 1935.

Одма смо горе заложили фуруну да се угреју *йујиници йокисли* и те ноћи су преноћили на поду... (145); Данас смо прешли у *йрйезарију нову*, преправљену од две горње собе. (166); У *кућу старинску* ступа се прво на доњи доклат, затим у молитвену собу са иконама где се кандила не гасе. (182); Примила сам од мати Марине из манастира Цапаре *јајње живо*. Владика је наредио да се јагње носи у манастир Христифор да нам га тамо чувају. (183); Дрхтало је срце од *радосћи йресилне* и све је ишло толико сложено и једнодушно. [...] Кад смо ушли поново у *кућу нашу радосну*, пошли смо кроз башту до свете водике св. Николи и њему да поспемо сламу... (174)

(б) неконгруентни атрибут у антепозицији

Са дујом гршком, цименшом захватим из бистрог извора и поднесем Преосвећеном. (149)

(в) измењени редослед субјекта и предиката или њихових елемената (у другој подгрупи најчешће и прилошка одредба на почетку реченице)⁶

⁶ Позиција испред глагола или на самом почетку реченице прилошкој одредби омогућује значајно информативно истицање, док је у позицији „иза глагола а пре неког другог члана реме (интареаматски)” одредба „информативно девалоризована” (Поповић 1997: 143).

Сћара се св. Никола за вас. И ви чините милостињу свакоме. Не само деци, и одрасле када дођу немојте одбити. Дајте шта имате. Не бојте се да ће вама нестати. Што више дајете, више ћете имати. Послаће вама св. Никола десет пута више него што сте ви дали. Свакоме дајте – рече Преосвећени. (160); Унутарња мисао га озари те чудан њосћа. (178);

Од јутрос се свуда вест чује: – Дошао је Деда Владика синоћ. (148); Данас нам је пакет стигао – бала са хаљиницама и обућом из Београда... (155); Још света не беше, тек се почело служити вечерње, па петохлебница, па јутрење и тек Литургија. (179); У олтару стајаше нам добри отац Владика Николај, десно од св. двери и с времена на време погледаше на народ. (179)

Најефектнији су у стилском погледу они искази у којима се комбинују измене реда речи тако да готово стварају утисак реченице српских средњовековних списа. Ово ћемо показати једном кратком реченицом и њеним еквивалентом са уобичајеним редоследом елемената: „Беседу је одржао дивну о Рождеству” (179), према неутралној: „Одржао је дивну беседу о Рождеству”.

Посебно је занимљиво да је и Сретен Ацић неретко посезао за маркираним редом речи, и то сасвим јасно као за средством „постизања стилских ефеката и информационог и емоционалног истицања”, што, колико и сами текстови, показују и корекције које је у њима вршио (Чутура 2015).

Још једна од маркантних стилских црта која спаја текстове Надежде и Сретена Ацића јесте употреба поредбених конструкција и реченица. Сретен Ацић често користи поређења у својим свескама о парку Учитељске школе, а о њима у тексту „Пластичко причање у народној школи” (*Годишњи извештај 1898/1899: 3–12*) говори као о изузетно значајном средству представљања непознатог деци путем призивања познатог:

Отуда је оно, што ће се у красноречивих приповедача сваки час чути: „баш као ово овде”... „баш као оно онде”... „А отуд иде један чичица, ни узми ни остави, као ваш чика *Сћева*”; „мало се погрбио, поштапље се дреноваком, а све тапка табанима, као наш *Шеја-Вучић* кад се најије, ја се, сиромах, *шруди* да иде *йраво* да *ја* *људи* *нейознаду* *йијана*” (*Годишњи извештај 1898/1899: 6*).

У забелешкама о парку Ацић, међутим, поредбене конструкције и реченице употребљава најчешће са намером да белетризује текст, стављајући на позицију појма који се пореди елементе и појаве у биљном или животињском свету у парку или временске прилике. Такође, веома честа су поређења у којима се истичу јединствене карактеристике биљака и човека (Чутура, Ђорђевић 2018). И Надежда Ацић, слично оцу, за поредбеним конструкцијама и реченицама посеже када жели да посебно истакне значај и емоционалност

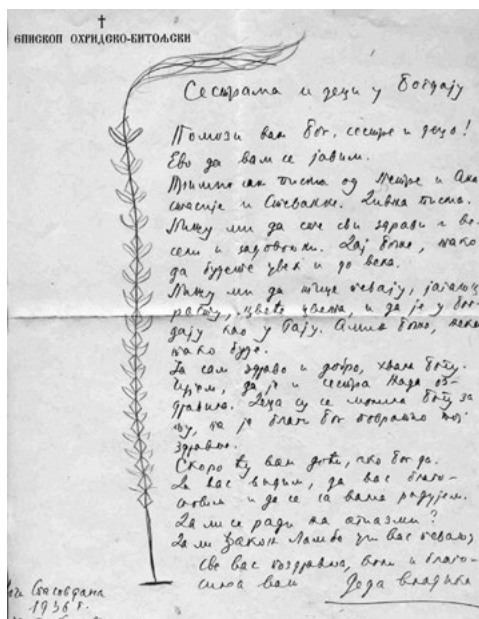
одређених догађаја или тренутака. Како је за њу духовни живот нешто што нема премца, поредбени елемент је веома често управо из те сфере. Тако је и у поредбеним (начинско-поредбеним) зависним реченицама:

Досељавам се у ову кућу из стана, из вароши, са истим осећајем као у цркву да *стиуиам*. (147); Деца вичу од весеља: – Ево клупа! Ево клупа! – *као да је бадњак донесен у кућу*, таквим се веселим лицима и усклицима поздрављао улазак прве клупе у кујну. (147); Толико сам била радосна *као да ћу своја родишеља видећи*. (148); Сестра Аспасија као домаћица ове прве наше славе свесрдно се заложила и спремила, *као што је она тошова и душу своју да заложи за њеној св. Николу и за ово свето место коме она много даје тојлине својом љубављу*. (158)

У групи језичко-стилских карактеристика које су изузетно често средство прецизирања налазе се апозиција и релативна зависна реченица. Њима се, као у првој групи примера, углавном дају подаци о особама које помажу Склоништу или су његови посетиоци (најчешће монаси и свештеници). Ове две синтаксичке јединице се и комбинују, те их маркирамо подвлачењем (апозицију) и курзивом (везнике релативних клауза):

Прво ујутру што је ушло у кућу био је телеграм од Владике Николаја, Оца овога дома. (157); Г-ђа Јелица, супруга Г-дина Обрада Госпавића, директора Државне трговинске академије у Битољу, послала је Дечијем склоништу на дар... (146); Кад уђох у ћелију натраг, предадох акт Проти Карановићу, нашем председнику Одбора, који дође са Преосвећеним. (207); [...] и те ноћи су преноћили на поду на новокупљеној асури, рогозини, коју купи отац Калист, монах манастира св. Богородице, који их и доведе. (145); Фуруницу са ринглама и чунковима добили смо из Митрополије од г-дина Арсовића и одмах је поставили у доњу леву собу која нам је сад била и кујна и трпезарија (145); Мали Никола Анастасијевић, четири године стар који је први и записан у Склониште св. Николе које по својој милости према деци основа Његово Преосвештенство Епископ охридско-битољски Николај. (147); Кад смо се приближили кући, клепало нас је дочекало чији звонки глас већ из даљине чусмо и деца почеше да трче кући. (157); Од Јелене Најдановић стигла је упутница коју шаљу Данка Филиповић и Ангелина Шишмановић (по 25 дин.)... (182); Публика је била задовољна, неке сироте жене су и плакале које саосетише заштићену беду и срећу ове дечице – сиротана из Богдаја. (195);

И би дивно видети ову дугачку трпезу пуну деце и све бећу ово гости доброга домаћина, и жалосно беше што их не могаде видети домаћин, чије срце толико воли овакве госте, који имаше увек осећаја за децу. (196); Кола су чекала, и домаћин славе оде весео, да стигне сутра у Жичу на место живљења Онога која сутра славе све цркве и све школе и сав народ наш и свако срце које за јединство куца и зна какав је темељ ударио Онај којеја прослављамо данас и сутра. (196)

Факсимил писма владике Николаја деци и сестрама у „Богдају”, 1936.

Њеност језика и тематског оквира записа тако се готово доследно остварује, те се апозиције, релативне реченице, набрајања, кумулације и неоубичајени ред речи употребљавају у циљу информативног истицања и исцрпности када је реч о материјалној и организационој страни живота у „Богдају”. Исти тип језичко-стилских карактеристика добија пуну стилематичност у пасажима који се односе на духовни живот и пре свега владика Николаја Велимировића.

Међу посебностима језичког израза Надежде Ацић издвајају се и употреба поређења, претериталних глаголских времена и глаголских прилога, као елемената који су најчешће резервисани за поетизоване делове текста.

Живећи и радећи уз два великана српског духовног и образовног простора – свога оца Сретена Ацића и свога духовног оца владика Николаја Велимировића – Надежда Ацић је од њих морала учити о важности документовања и бележења. И у многим детаљима у тексту дневничких свезака открива се да је сматрала важним Ацићеве идеје и подухвате, те предлаже оснивање интерната, уређује у „Богдају” дежурства где старији поучавају млађе (тај тип организације задржао се дуго у јагодинској Учитељској школи), формира радионицу, даје предлоге из области пејзажне архитектуре и уређења екстеријера. Није тешко у овим њеним идејама и пословима препознати

утицај рада Сретена Ацића у јагодинској Учитељској школи. Међутим, није га тешко препознати ни у самим текстовима и начину на који су обликовани – од саме педантности и исцрпности па све до одређених језичких карактеристика. И владика Николај Велимировић, како се у текстовима чита, давао јој је подстрека за записивање чуда, али јој је, врло могуће, могао пружити и модел узорног стила савременог, полифункционалног и негованог српског језика нове епохе с обзиром на то да се његово име наводи као име једног од оних који су развијали *београдски сџил*.

На крају, поуздано можемо рећи да је језик Надежди Ацић значио средство којим ће своја искуства сачувати и тако помоћи свима на сличним подухватима и послушањима, средство којим ће поучавати и васпитавати, баш као што се одређује и у савременој лингвистици и у учењима Светих Отаца (Кончаревић 2011: 56):

Ради чега је човеку дат језик? Патристички одговор, најједноставније формулисан, је следећи – да би, излазећи из себе самога и одбацивши индивидуални живот у тежњи за љубавним јединством са Богом и другим људима, слободним и непоновљивим личностима које такође траже Бога, откривао своје мисли другоме човеку, да би учио од других и поучавао друге, да би се покрети разума и дубине срца могли пројавити и изван њега самога, открити се другима (исп. Кардамакис 1996: 53–66). Језик је, дакле, управо средство међуљудске комуникације, при чему се степен разумевања комуниканата у говорној продукцији и рецепцији налази у непосредној сразмери са степеном њихове духовне блискости. Према Светим Оцима, што су људи ближи Богу, то су ближи један другоме, то је иконичнија реч њихова, то је веће разумевање међу њима (Доротеј 1900: 87–88). Реч се поима у свој њеној пуноћи и дубини једино уколико комуниканти „сапребивају у истоме духу”, „када један слуша са вером, док други поучава са љубављу” (Григорије Синаит 1992: 198).

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- Алексић (2013): Ј. Алексић, *Ојседнућа њрича. Поеџика романа Горана Пеџировића*, Београд: Службени гласник.
- Белић (1999): А. Белић, *Око нашеј књижевној језика*, Изабрана дела Александра Белића, том 8 (прир. А. Младеновић), Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Годишњи извештај 1898/1899: *Српска Краљевска Мушка учиџельска школа у Јаџодини, Први џодишњи извештај, 1898-99 школска џодина*, приредио Сретен М. Аџић, управитељ, штампано у штампарији код „Просвете“, у Београду 1899.
- Годишњи извештај 1900/1901: *Српска Краљевска Мушка учиџельска школа у Јаџодини, Трећи џодишњи извештај 1900–1901. школска џодина*, приредио Сретен М. Аџић, управитељ, штампано у штампарији код „Просвете“, у Београду 1901.
- Ђукановић (1995–1996): В. Ђукановић, „Београдски стил“ – преломни период у развоју српског стандардног језика, *Наш језик*, XXX/1–5, 122–132.
- Ивић (1998): П. Ивић, *Прејлед иџторије српској језика* (прир. А. Милановић), Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књиџарница Зорана Стојановића.
- Ковачевић (2000): М. Ковачевић, *Сџилисџика и џрамаџика сџилских фиџура*, Крагујевац: Кантакузин.
- Кончаревић (2010): К. Кончаревић, Српска сакрална комуникативна култура као предмет лингвистичких истраџивања, *Научни сасџанак слависџа у Вукове дане*, 39/1, 73–82.
- Кончаревић (2011): К. Кончаревић, О патриџтичким изворима неких савремених лингвистичких схватања, *Теолоџки џојлеги*, XLIV/2, 55–66.
- Милановић (2003): А. Милановић, Архаизовани језик савремене српске прозе, у: *Савремена српска џроза*, зборник радова бр. 15, *Књижевни џорџретџ Радована Белој Марковића*, Трстеник: Народна библиотека „Јефимија“, 123–142.
- Милановић (2007): А. Милановић, Језик Милана Ракића и београдски стил, у: Н. Петковић (ур.), *Милан Ракић и модерно џесниџџво*, зборник радова, Београд: Институт за књижевност и уметност – Учитељски факултет, 355–382.
- Поповић (1997): Љ. Поповић, *Ред речи у реченици*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Сестринство манаџира Враћевшница, Ђорђевић (2003): Сестринство манаџира Враћевшница, О. Ђорђевић, *Оџабрани заџиси и џрејиска иџуманије Ане Аџић (џуџ од џризива до Ђоџијеј уџодниџџва)*, Горњи Милановац: Манаџир Враћевшница.
- Чутура (2015): И. Чутура, Дневничке забелешке Сретена Аџића, *Научни сасџанак слависџа у Вукове дане*, 44/1, 117–130.
- Чутура, Ђорђевић (2018): И. Чутура, М. Ђорђевић, О пластичком причању (са освртом на стил дневничких забелешки Сретена Аџића), *Узданица, часојис за језик, књижевност и џеџаџошке науке*, год. XV, бр. 2, 171–186.

Ilijana Čutura

University of Kragujevac

Faculty of Education in Jagodina

Department for Philology

NADEŽDA ADŽIĆ'S DIARIES (NOTEBOOKS FROM "BOGDAJ")

Summary: The paper deals with specific linguistic and stylistic characteristics of Nadežda Adžić's diaries, written during her work at children's food providing center "Bogdaj", from 1935 to 1937.

Nadežda Adžić's style is characterized by some unusual morphological and syntactic features, which were used with double purpose – to record, as accurately as possible, all the facts concerning the foundation and work of the Children's shelter, on one side, and to achieve stylistic-emotional effects on the other.

The analysis is focused on some specific linguistic devices and grammatical constructions: apposition, relative clauses, enumeration, cumulation, unusual word order, use of preterite tenses. Some features of Nadežda Adžić's style – comparisons, word order, precision writing – can be compared to the style of her father Sreten. The very idea of writing, as well as a balanced and polyfunctional contemporary language of the diaries might have been influenced by Nadežda's spiritual father, episcopus Nikolaj Velimirović.

Keywords: Nadežda Adžić, Sreten Adžić, standard Serbian language, word order, verb forms, cumulation, comparison, apposition, relative clause.